

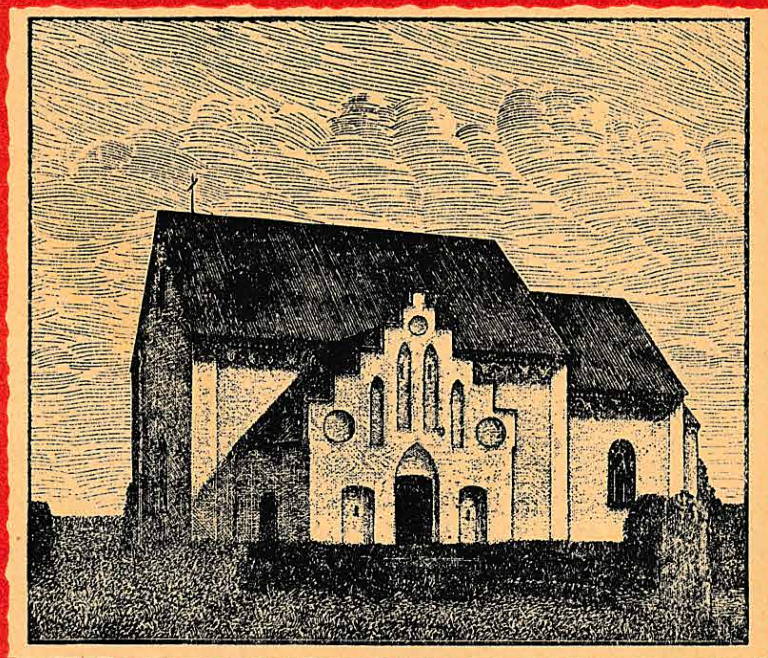
BYA-BORNET

Skånsk Revy

JULNUMMER

1950

N:r 5 och 6

**DEN SKÅNSKA
HEMBYGDSTIDNINGEN**

PRIS 3.50 KR.

LENNART KJELLGREN

Metropolen på Söderslätt

En rapsodi om Skurups-bygden

Stora Kyrkogatan i Skurup

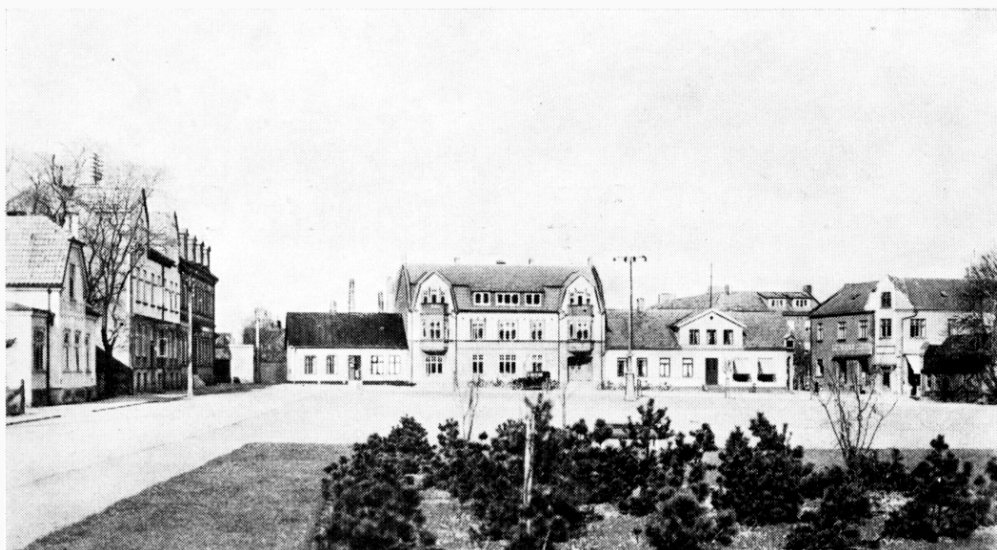
*Från blommande åkerrenar
står lärkornas båge sträckt
mot kustbred bygd som förenar
min jordade fädernesläkt.
På vägens skyltar jag stavar
de äldriga byarnas namn —
jag vet att här jag gravar
i varje kyrkogårds famn.*

.....

*Än blicka från häradets backe
tre högar mot Östersjön,
och pilträdens knotiga nacke
bär trolldomskvistar av rönn.*

*När åsken går över kullen
det ekar som vapengny
från Vämunds bönder i mullen,
som värjde med spjut och bly.*

Så målar Anders Österling sitt Vemmenhög med breda lyriska penseldrag. Dikten kom osökt i tankarna då skrivaren en senhöstdag gjorde ett besök i Skurup för att i ord och bild ge några intryck från metropolen på Söderslätt. Årstiden lockade inte direkt till några lyriska utsvävningar. Slätten i november visar sig inte från sin bästa sida. Dimgrå

Ett parti av torget i Skurup

fuktighet kring gårdar och hus gav ett ogästvänligt intryck åt landskapet och de leriga vägarna med sina ändlösa karavaner av betlass mildrade på intet sätt tristessen. Men allt detta betydde intet, ty har man sett slätten i solljus och sommarfager grönska har man upplevt ett skönhetsintryck som inte förbleknar för novemberrusk och dimma. Då förstår man helt varför just Vemmenhögsbygden är det Skåne som vi gärna visar upp för uppsvenskarna som det egentliga och äkta Skåne med pilevallar, gäss och fet präktig mylla. Det är "söder om landsvägen", för att begagna en sliten klyscha.

För att få en mera reell utgångspunkt för vår rundvandring i Skurup lämnar vi för en stund Anders Österlings poetiska ordmåleri för att istället skaffa oss kunskap om bygden genom ett mera prosaiskt och korrekt litterärt verk. Vi slår upp Nordisk familjebok och finner där att Skurup dels är en landskommun och dels en köping i Vemmenhögs härad, Malmöhus län i det småkulliga moränområdet mellan Romeleåsen och Söderslätt. Beträffande den förstnämnda omtalas vidare att bland större egendomar kan nämnas Svaneholm och Stjärneholm samt folkhög- och lantmannaskola. Köpingen beskrivs som en betydande industri- och handelsort med tre bankkontor, samrealskola, fabriker för tillverkning av lantbruksmaskiner m. m.

Det var alltså vad uppslagsverket hade att säga om Skurup. En levande uppslagsbok med betydligt

mera detaljerade uppgifter om bygden fann vi i f. d. redaktör Magnus Persson, som välvilligt ställde sig till förfogande som ciceron på vår rundvandring. Han har utförligt studerat bygdens historia och i otaliga tidningsartiklar redogjort för resultatet av sina forskningar. Dessutom har han vuxit upp med samhället och sett hur det utvecklats från en ringa början till ett modernt och socialt väl ombonat samhälle där människorna kan trivas. I första hand är det kanske järnvägen som orsakat Skurups stortartade utveckling, men även de stora handelsföretagen, framför allt firma Hans Andersson, har satt sin prägel på framåtgäendet. Till detta får vi anledning återkomma. Först ber vi red. Magnus Persson berätta lite om bygdens historia i allra äldsta tid. Det blir en färgrik skildring av människans kamp för att utvinna jordens rikedomar. Sågen och verklighet blandas så att det är svårt att dra gränsen, och åtskilliga smådrag belyser på ett strålande sätt folklynne samt seder och bruk.

Bygdens historia i allra äldsta tid är hölj i dunkel av den anledningen att fasta fornlämningar nästan helt saknas. Detta i sin tur beror naturligtvis på att den bördiga jorden utnyttjas till sista kvadratmetern. Den är och har varit allt för värdefull för att man velat lämna plats för — enligt många mening — så onyttiga ting som gravhögar, domarringar och andra minnesmärken. Så har man utplånat varje spår av tidig kultur. Det är först sedan

BYABORDET

feodalväldet kommit igång som man kan följa bygdens historia. Den domineras helt och hållet av ett enda namn — Svaneholm. Praktiskt taget all odlad jord lydde under flera århundraden under Svaneholm, och borgherrarna regerade med makt och myndighet som småkonungar fram till den tid då ortens mest ryktbare person genom tiderna — Rutger Maclean — genomförde sitt bekanta reformverk, enskiftet.

*

Bland de sägner som är knutna till bygden bör kanske framför allt nämnas den om de tre adliga jungfrur som blev mördade av sina egna bröder. I olika variationer har den lokaliserats till en mängd platser i Skåne och Uppsverige, och händelsen beskrivs i den urgamla folkvisan "Per Tyrssons döttrar i Vänge". Skurupssågnen följer i stort sett folkvisans händelseförlopp. En mäktig riddare Truls som residerade på Skuderups slott invid Näsbyholmsjön (uttorkad på 1860-talet) hade råkat förtörna en trollpacka, och denna förutsade då att en olycka skulle drabba borgherren. Han skulle i sitt äktenskap få 3 söner och 3 döttrar och sönerna skulle bli bortrövade vid späda ålder. Tiden gick, och det skedde som trollkvinnan förutsagt. Tre söner blev bortrövade av stigmän och riddarens hustru födde därefter även tre döttrar. Då dessa kommit till mogen ålder skulle de en söndag besöka kyrkan i Särslöv. På vägen dit blev de emellertid överfallna av rövare och ihjälslagna. På den plats där händelsen

utspelades upprann då tre källor. Rövarna fick efteråt veta att de tre jungfrurna var deras egna systrar. Så slutar sägnen om riddar Truls olyckliga öde. De tre källorna finns emellertid kvar fortfarande, och Magnus Persson, som i sin ungdom tjänade på den gård där de är belägna, har själv plockat upp offermynt ur dem.

Folkvisan avslutar sägnen med att rövarna även kommer till faderns gård, där de vill sälja jungfrurnas kläder, varvid den ohyggliga sanningen går upp för dem. Fadern slår då ihjäl de två men låter den tredje leva, varefter de båda som botgörelse bygger en kyrka.

.....

Vad ska vi nu göra för syndamebn?

Kaller var deras skog.

*Vi ska bygga en kyrka af kalk och sten
me'n skogen lövas.*

En annan sägen, som värtaligt vittnar om feodalväldets grymheter och orättvisor, omtalar hur en ung flicka i trakten skulle bortgiftas med en ung man som kom österifrån. Före bröllopet fördes den blivande bruden emellertid upp till borgherren på slottet i enlighet med den oskrivna lagen om "första nattens rätt". Det kom emellertid till brudgummens öron och denne skyndade sig då efter och hann fram i tid för att skydda sin egendom. Han var från en annan trakt där ett dylikt bruk var okänt. Dessutom passade han på att prygla borgherren riktigt ordentligt. Enligt sägnen avlöpte det

Svaneholms slott

Arkitekturen är av modernaste slag i nybyggena

hela således lyckligt, men man har nog svårt att tro att en vanlig person kunde skaffa sig rätt med enbart sin styrka i en tid, då makten helt låg i överklassens hand.

*

I början på 1600-talet flyttades Skuderup (nuvarande nr. 16) till Svaneholm. Vi förflyttar oss några sekler fram i tiden. Rutger Macleans storartade verk har det skrivits så mycket om förut att vi här endast i korthet kommer att beröra det. Trots de eländiga förhållanden folket levde i före 1800-talets början väckte naturligtvis nyheten endast motstånd. Man hade i århundraden levat i bygemenskap. Under de mörka vinternätterna var det gott att ha hus och grannar i närheten. När man nu tvingades att flytta ut från byn till utmarkerna kändes det svårt och kusligt. Men snart märkte man att nyheten förde med sig att det blev bättre förhållanden. Det kom pengar till gårdarna, och inga betungande dagsverken till herrgården gjorde att den egna torvans skötsel måste åsidosättas.

Det blev en idyllisk tidsperiod då bönderna kom till ett visst välstånd. Några gånger på året tog de ut sina pinnakärror, lastade dem med säd, smör och ägg och så bar det iväg in till stan, vilket vid den tiden var det samma som Ystad. Där bytte de sig till salt och kaffe. Det var egentligen de enda nödvändighetsvaror som man behövde köpa utifrån. Allt vad man behövde i övrigt fanns ju på gården.

I början av 1870-talet blev det emellertid slut med idyllen. Bönderna åsåg förvånade hur man stakade

ut mark till något som kallades järnbana. Arbetare i bredskyggiga hattar och med främmande dialekt jobbade med slägga, borrh och spett. Så småningom kom den dag 1872, då det första pustande loket med sitt tågsätt lämnade Malmö västra station för att trafikera järnvägen Malmö—Ystad. Det blev inledningen till en ny tid. Handeln, som förut varit helt centraliserad till städerna, började nu skjuta fart även i samhällena längs järnvägslinjen och industrier startades på en del ställen. År 1881 grundade köpman Hans Andersson en filial till sin firma i Alstad på ett område söder om järnvägen. Denna firmas verksamhet kom snart att svälla ut i oerhörd omfattning, och det är ingen överdrift om man säger att den helt och hållet dominerade bygdens merkantila liv. Då den i höst firade 100-årsjubileum var årsomsättningen i runt tal sju miljoner kronor. Det hade nog inte den gamle hedersmannen Hans Andersson tänkt sig, när han började sin bana med att resa upp till Småland för att köpa timmer och starta en affärsrörelse.

Jordbrukets mekanisering gjorde att driftiga affärsmän satte igång med tillverkning av maskiner och jordbruksredskap. Även här gick utvecklingen med rekordfart och lantbruksmaskinerna från Skuderup är välkända över hela vårt land. Den bördiga jorden lämpade sig väl för att man här skulle kunna undervisa elever i jordbruk, och så grundades en lantmannaskola och en folkhögskola. På den sistnämnda var en person vid namn Nils Hansson rektor den första tiden. Han hade en broder med förnamnet Ola. Den sammanställningen ger ett icke alldeles

Redaktör Magnus Persson framför Folkets hus

okänt skånskt diktarnamn Ola Hansson. Magnus Persson berättar att han som liten pojke såg dessa båda bröder jämte en annan person, som också hade en viss litterär ryktbarhet, nämligen August Strindberg. Det väckte emellertid inte något som helst uppseende i det lilla samhället att man såg så ryktbara personer. Det var före societetsreportagens tid och tidningarna uppmärksammade på intet sätt händelsen.

*

Vi har under vår vandring genom samhället kommit till den vackert belägna folkparken. Magnus Persson berättar om den med en alldeles särskild känsla i rösten. Så är det också till stor del hans eget verk. Han var med om att samla ihop den första grundplåten, och han har sedan dess lagt ner otaliga dagsverken på dess skötsel. På den nu en smula skrangliga, men en gång i tiden fullt moderna och ändamålsenliga utomhusscenen har åtskilliga av sekelskiftets glädjespridare framträtt och glatt publiken. Där var Göran ifrå Hyllie, Sven i Myra och många, många andra. Om den förstnämnde berättar Magnus Persson att han en kväll skulle uppträda i parken varvid det blev regn, varför publiken uteblev. Parkstyrelsen tyckte då att han kunde låta pruta med

sig på de 35 kr. gaget utgjorde, i all synnerhet som han ju slapp att sjunga. Nej, 35 kr. skulle han ha, men han gjorde naturligtvis gärna skäl för sig och sjöng i vanlig ordning. Så kom det sig att de 3—4 personer som infunnit sig från parkstyrelsen fick höra de gamla slagnumren vare sig de ville eller ej. Göran fick sina 35 kr.

Många teatersällskap har också gästspelat på scenens tiljor. Och många glada minnen har Magnus Persson att berätta från den tiden. Nu planerar man en omfattande modernisering av parken. När den är klar kommer det att finnas en utmärkt friluftsscen och goda åskådarplatser.

Vi har slagit oss ner på en bänk i parken och alldeles osökt kommer historierna om gångna tider i Skurup. Magnus Persson berättar om marknader och höstagillen, om länsmän och bönder.

Skurup har gamla anor som marknadsplats och i äldre tid var det en självklar sak att tjänstefolket skulle vara fria den dagen det var marknad. Det berättas t. o. m. om att en liten flicka i skolan svarade på lärarinnans fråga om vilka årets högtider var: ”Jul, Påsk, Pingst och Skurups marknad.”

Det hände sig att en person kommit till Skurups marknad i sällskap med sin hushållerska, en ung och ganska vacker flicka. Där träffade han en annan

BYABORDET

Betlassen är höstens melodi i Skurup

person, som visserligen inte hade någon flicka i sällskap men däremot hade han en halv liter konjak. Så råkade det dessutom vara så att personen med flickan tyckte om sprit under det att den andre gillade flickor. Följden blev att det gjordes ett kristligt byte. Flickan följde med sin nye "ägare" hem och i sinom tid gifte de sig också. Men vad den törstige sade när han dagen efter fann att han var utan hushållerska och med en urdrucken konjaks-butelj förmåler inte historien.

Ofta kunde det gå ganska hett till på marknaderna, och samma var kanske ibland förhållandet på höstgillena. På brännvinet sparades inte. Otroligt är det väl inte att det ibland kunde fällas repliker som denna, vilken Magnus Persson återger: "O, du kan tro de va ett redit gille. Hans Nelsen ble så full så full så ... ja konne jagu ente se 'en te sist!"

Kloka gummor fanns det gott om förr i världen, men en som försökte praktisera i det facket i Skurup gick det illa för. Hennes förste patient hade — som det hette — "kommed fårr nåd i väred" och nu skulle det blåsas krut över honom. Det var en i vanliga fall ganska ofarlig procedur, men gumman råkade väl få en lite väl kraftig portion krut med

påföljd att när det blossade, strök patientens skägg, hår och ögonbryn med på kuppen. Sen inställdes hennes praktik.

*

Rutger Maclean

BYABORNET

*De komma körande från Skurupstrakten
med barn och blomma, tio vagnar fulla,
och skogens rådjur dansa bort vid takten
av många hjul som majestätiskt rulla.*

Så inleder Anders Österling sin dikt Sommarstycke, där han fångat något av den obeskrivliga stämning slätten ger en sommardag. I fortsättningen skildras en frukost i det gröna varvid människornas en smula prosaiska syn på tillvaron får en liten släng.

*Där sitta mannarna och se högtidligt
rakt genom suparnas kristall det gröna
och av naturen dyrkas obestridligt
med djup andäktighet det ätligt sköna.
Men sedan dansar sista charabangen
med kända ögonkast och varma balsar —
giv akt på fötterna, giv akt på klangen
av bra skomakardon då Skurup valsar ...*

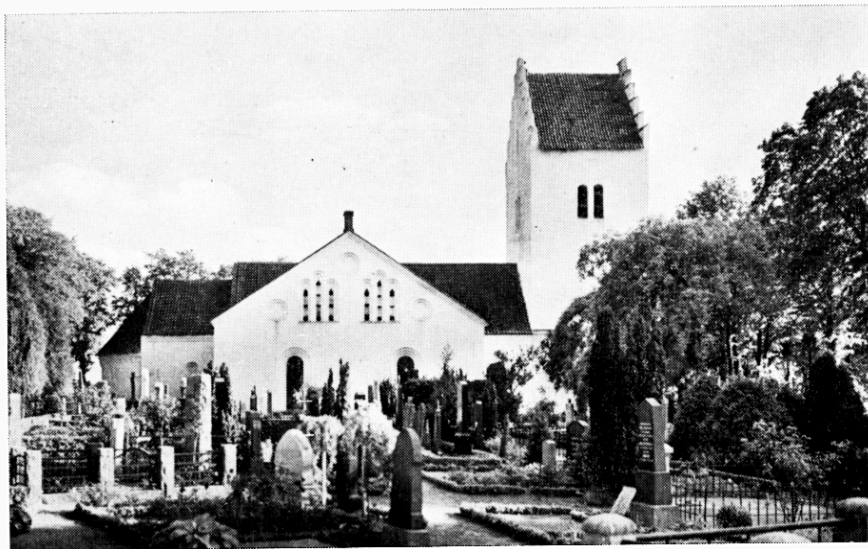
Frånsett Österlings dikter, ett avsnitt i Nils Holgersson och möjligen något mera som kan ha undgått skrivarens uppmärksamhet är Skurupsbygden ganska sparsamt behandlad i litteraturen. Någon sammanfattande beskrivning i form av bygdehistoria e. d. saknas också. Men alldeles omöjligt är det inte att vårt intervjuobjekt Magnus Persson en vacker dag avhjälpes denna brist. Hans långa verksamhet som meddelare till tidningen Aurora har gjort att han känner bygden utan och innan. Ett manuskript till hembygdsbok för Skurup ligger också i det närmaste färdigskrivet, och med tiden kanske det kommer i tryck.

Skurup av i dag är ett strålande exempel på hur skånsk företagsamhet i förening med den goda skånska jordens möjligheter kan få fram ett välordnat och trivsamt samhälle. Visst finns det problem att lösa även här. Trots en relativt stor byggnation dras man med bostadsbrist, och ungdomen klagat över att det saknas lokaler för deras sammankomster, men i det stora hela går allt väl i lös.

Det kan tyckas att samhället genomgått en enorm utveckling på mycket kort tid. I det sammanhanget är det kanske lämpligt att erinra om vad rektor Nils Hansson på folkhögskolan yttrade i ett avslutningstal någon gång i början av 1900-talet. De orden har fäst sig i Magnus Perssons minne.

”Vi säger ofta om våra förfäder, ack hur kunde de leva! Lika säkert kommer emellertid våra efterkommande att säga samma sak om oss. Vi tror att vi nått fullkomningen på många områden, men allt eftersom tiden rinner undan skall den mänskliga tankekraften finna nya medel och utvägar. Utvecklingen avstannar aldrig.”

Detta yttrades alltså i början av vårt århundrade, innan radio, bilar och kromosomsvin var påtänkta. Orden har samma aktualitet nu, ty trots att vi i dag i Skurup möter ett på det hela taget idealiskt samhälle, skall vi om låt oss säga 40—50 år finna, att det genomgått en utveckling kanske lika genomgripande som under de sista fyra decennierna. Och det är väl trots allt detta som gör att vi människor inspireras att sträva vidare liksom våra förfäder gjort sedan urminnes tid.

En sommarbild från Skurups kyrka